

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมพล ทงธรรมชาติ . ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญของไทย . กรุงเทพฯ :บรรณกิจเทอดดิ่ง ,2518 .
- กองกรรมาธิการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร . กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญของรัฐสภา และสภาร่างรัฐธรรมนูญ . กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ม.ป.ป.)
- "การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนคือส่วนสำคัญที่สร้างขึ้นใหม่ในรธน. ฉบับนี้ " , วัฏจักร (1 พฤษภาคม 2540) : 5 .
- กุลพล พลวัน . ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2516 .
- กุลพล พลวัน . สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ . ศูนย์บริการเอกสาร กรมอัยการ , 2527 .
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย . สิทธิราษฎรไทย . กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย , 2527 .
- คณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ . (ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน สิงหาคม 2540 . กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2540 .
- คณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ . กรอบเบื้องต้น ร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน . (ม.ป.ท.) : 2540 .
- คณะกรรมการการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ . รัฐธรรมนูญของประชาชน รายงานการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อรัฐธรรมนูญ ช่วงเดือน มกราคม ถึง เมษายน 2540 . (ม.ป.ท.) : 2540 .
- คณะกรรมการการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ . รัฐธรรมนูญโดยประชาชน " แนววิจารณ์ของประชาชน ผลสำรวจคำวิจารณ์ของประชาชนในช่วงประชาพิจารณ์ " ระหว่างวันที่ 16 พฤษภาคม ถึง 26 มิถุนายน 2540 . (ม.ป.ท.) : 2540 .
- คณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ จังหวัดนครนายก . การดำเนินงานของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจังหวัดนครนายก . (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.)
- คณะสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ . รวมสารรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน . กรุงเทพฯ : มติชน , 2541 .
- คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช . เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่ 6 – 11 . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2534 .
- คณิน บุญสุวรรณ . สิทธิเสรีภาพของคนไทย . กรุงเทพฯ : วิทยุชน , 2542 .
- "ความในใจ อานันท์ ปันยารชุน ต่อการเมือง รัฐธรรมนูญ : สังคมไทย สังคมประนีประนอม สังคมไทย ผิดหวังมากกว่านี้ไม่ได้แล้ว" , มติชนสุดสัปดาห์ (13 พฤษภาคม 2540) : 12 .

- คำบุญ สิทธิสมาน , ไคว่สุดท้าย "อีกด้านหนึ่งของเหรียญ" , วัฏจักร (30 มิถุนายน 2540) : หน้า 9.
- จรัญ โฆษณานันท์ . กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เส้นขนานจาก...2475 ถึงปัจจุบัน . กรุงเทพฯ : (ม.ป.ท.) , 2528 .
- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์ . การปกครองในประเทศไทย . กรุงเทพฯ : (ม.ป.ท.) , 2503 .
- ทองใบ ทองเปาด์ . " สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ภาคผนวก 2 , " ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย . กรุงเทพฯ : งานดี , 2530 .
- ธงทอง จันทร์รางสุ . สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ สาขากฎหมายมหาชน . สัมภาษณ์ , 16 มีนาคม 2542 .
- นพนธิ สุริยะ . สิทธิมนุษยชน . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2537 .
- นันท์วัฒน์ ปริมานันท์ . ถรัฐธรรมนูญ 2540 . กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา , 2541 .
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ สาขากฎหมายมหาชน . สัมภาษณ์ , 15 พฤษภาคม 2542 .
- บุญเลิศ คชายุทธเดช . สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จังหวัดนนทบุรี . สัมภาษณ์ , 2 มีนาคม 2542 .
- "ประชาธิปไตยครึ่งใบสลับหัว บทวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับกรรมการ (1)" , มติชน (2 พฤษภาคม 2540) : 12 .
- ประชุม ทองมี . สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จังหวัด นครปฐม . สัมภาษณ์ , 13 มีนาคม 2542 .
- ประดิษฐ์ เรืองฤทธิ์ , "ถอยหลัง 40 วัน ร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" , มติชน (14 กรกฎาคม 2540) : หน้า 4 .
- ประวิทย์ ทองศรีนุ่น . สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จังหวัดพัทลุง . สัมภาษณ์ , 5 มีนาคม 2542 .
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล , "เราควรสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่" , สยามโพสต์ (6 กรกฎาคม 2540) : หน้า 7 .
- พงศ์เพ็ญ ศกุลตาทัย . รัฐธรรมนูญและการปกครอง รวมบทความของ พงศ์เพ็ญ ศกุลตาทัย . กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2534 .
- พนัส ทศนียานนท์ . สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จังหวัดตาก และประธานคณะอนุกรรมการยกร่างกรอบที่ 1 . สัมภาษณ์ , 17 มีนาคม 2542 .
- "พระนับหมื่นร้องแปรญัตติรัฐธรรมนูญกำหนด ศาสนาพุทธ ประจำชาติ" , มติชน (7 กรกฎาคม 2540) : 1; 23 .
- "พระพุทธศาสนาควรบัญญัติเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญหรือไม่(2)" , สยามรัฐ (31 พฤษภาคม 2540) : 10 .
- พระมหาบุญถึงชุตินโร , " ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับศาสนาประจำชาติ " , สยามรัฐ (19 สิงหาคม 2540) : หน้า 25 .
- พระมหาบุญถึงชุตินโร , "ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับศาสนาประจำชาติ" . สยามรัฐ (20 สิงหาคม 2540) : 25 .
- พระมหาบุญถึงชุตินโร , "ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับศาสนาประจำชาติ" . สยามรัฐ (21 สิงหาคม 2540) : 25 .
- พระอาริยคุณธาร , "มาตรา 75 พระพุทธศาสนา...?" , สยามรัฐ (24 มิถุนายน 2540) : 25 .

- โกติน พลกุล .การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ : การมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การบริหารราชการแผ่นดิน .กรุงเทพฯ : กราฟิคฟอร์แมท , 2540 .
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช คณะรัฐศาสตร์ .เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่ 6 -
 11 .กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2534 .
- " ระว่างวิกฤต ธรร. ภาพร่างความรุนแรงเริ่มก่อรูปสู่ความจริง " , มติชน (8 มิถุนายน 2540) : 3 .
- รัชนีกร โชติชัยสถิตย์ .กลไกระดับชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในกระบวนการยุติธรรม
 ทางอาญา . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
 2537 .
- "รัฐธรรมนูญใหม่ผ่านวาระแรก จับตาใบสั่งจากทำเนียบด้าน อำนันท์ ประธานแปรรูปคดี" , สยามรัฐ (9
 พฤษภาคม 2540) : 2 .
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ .รายงานการวิจัย สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรี
 ภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้อย่างเหมาะสม .กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย , 2538 .
- วิมลศิริ ชำนาญเวช และ วิฑิต มั่นตาภรณ์ บรรณาธิการ . สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ใน
 ประเทศไทยปัจจุบัน? . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535 .
- วิษณุ วรัญญู . อนุกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญกรอบที่ 1 . สัมภาษณ์ , 4 พฤษภาคม 2542 .
- วีระ โฉมฉายะ . " สิทธิและเสรีภาพของประชาชน , " ใน เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายมหาชน หน่วย
 ที่ 8 - 15 . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2534 .
- สนั่น อินทรประเสริฐ , สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จังหวัดนครนายก และเลขานุการคณะกรรมการ
 รับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ , 24 กุมภาพันธ์ 2542 .
- สภาร่างรัฐธรรมนูญ . ประชาชนได้อะไรจาก(ร่าง)รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน
 สิงหาคม 2540 . (ม.ป.ท.) : 2540 .
- สภาร่างรัฐธรรมนูญ . (ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน สิงหาคม 2540 .
 กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2540 .
- สมเกียรติ อ่อนวิมล , สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จังหวัดสุพรรณบุรี และ ประธานคณะกรรมการ
 ประชาสัมพันธ์ . สัมภาษณ์ , 16 มีนาคม 2542 .
- สมภาร พรหมทา . ปรัชญาสังคมและการเมือง . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538 .
- สมยศ เชื้อไทย . คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป . กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์ , 2535 .
- สมศักดิ์ เกียวกิ่งแก้ว . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ . กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์ , 2525 .
- "สมาพันธ์ประชาธิปไตย ดันแก้ร่างรัฐธรรมนูญ สสร. แจปม หมกเม็ด - บิดพลิ้ว" , สยามโพสต์ (8
 พฤษภาคม 2540) : 3 .
- สรุปประเด็นการพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 16 (เป็นกรณีพิเศษ) .
สรุปประเด็นการพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 23 (เป็นกรณีพิเศษ)
สรุปประเด็นการพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 14 (เป็นกรณีพิเศษ) .

สรุปประเด็นการพิจารณาของสภาว่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15 (เป็นกรณีพิเศษ) .

สรุปประเด็นการพิจารณาของสภาว่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 17 (เป็นกรณีพิเศษ) .

สำนักข่าวสารออเมริกัน , “รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย” , สยามโพสต์ (9 กุมภาพันธ์ 2540) : 5 .

สำนักข่าวสารออเมริกัน , “รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย” , สยามโพสต์ (16 กุมภาพันธ์ 2540) : 5 .

สำนักข่าวสารออเมริกัน , “รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย” , สยามโพสต์ (23 กุมภาพันธ์ 2540) : 5 .

สำนักข่าวสารออเมริกัน , “รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย” , สยามโพสต์ (2 มีนาคม 2540) : 5 .

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา . นิติบัญญัติ . กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา , 2540 .

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร . ประวัติรัฐธรรมนูญ . กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2538 .

สุรชาติ ยิ้มประเสริฐ . 60 ปีประชาธิปไตยไทย : ประวัติแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน . กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ 60 ปี ประชาธิปไตย , 2530 .

สุนี ไชยรส . สมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ จังหวัดหนองบัวลำภู และ กรรมการคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ . สัมภาษณ์ , 6 มีนาคม 2542 .

สุภาพ ปริบุญเสวี . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญทั่วไป และวิวัฒนาการรัฐธรรมนูญของไทย . กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตรการพิมพ์ (ม.ป.ป.) .

เสนห์ จามริก . รัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และ 60 ปีประชาธิปไตยไทย . กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป , 2535 .

“เสียงจากองค์กรชาวบ้านต่อร่างรัฐธรรมนูญ” , กรุงเทพธุรกิจ (10 มิถุนายน 2540) : 3 .

หยุด แสงอุทัย . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2514 .

“องค์กรตรวจสอบสื่อมวลชน องค์กรตรวจสอบรัฐ” , เนชั่นสุดสัปดาห์ (25 เมษายน 2540) : 30 .

อมร รักษาสัตย์ . รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พร้อมบทวิจารณ์ . กรุงเทพฯ : ด้านสุทธการพิมพ์ , 2541 .

ภาษาอังกฤษ

David Miller edited . Liberty . New York : Oxford , 1991 .

George G. Brenkert . Political Freedom . London : Routledge , 1991 .

Ivor Jennings . The Queen's Government . Middlesex : Penguin Books , 1972 .

Jerome A. Barron . Constitution Law . St. Paul ,Minn : West , 1991 .

Lucius J. Barker and Twinley W. Barker . Civil Liberties and Constitution : Cases and Commentaries . Eaglewood Cliff , N.J. : Prentice – Hall , 1986 .

Michale Freedon . Rights . Minneapolis : University of Minnesota Press ,1991 .

Peter Jones . Rights . London : Macmillan , 1991 .

Peter Woll . Constitution Law : Cases and Comment . Eaglewood Cliffs , N.J. : Prentice – Hall , 1981 .

R.T. Jangam . Principle of Political Science. Bombay : Somiya , 1971 .

S.D. Jatkar and R.Jayaram . Political Theory and Institutions . New Delhi : Sterling Publishers PVT., 1981 .

Tim Gray . Freedom. Basingstoke , Hants : Macmillan Education ,1991 .

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ

1. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475¹

มาตรา 14 ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ

1. มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
2. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
3. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เสียสิทธิในการออกเสียง
4. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

2. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475²

มาตรา 12 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคนสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ

มาตรา 15 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการ โดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยอาการที่กฎหมายบัญญัติ

¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา , รวมกฎหมายรัฐธรรมนูญ 2475 - 2519. (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา , ม.ป.ป.) หน้า 7 .

² เรื่องเดียวกัน , หน้า 22 .

3. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489³

มาตรา 12 บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมายฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิหรืออย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคนสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย

มาตรา 15 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 16 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไข และโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

4. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2490⁴

มาตรา 21 บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมายฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิหรืออย่างใดเลย

มาตรา 22 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 23 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในร่างกาย เคนสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งตัวบทกฎหมาย

มาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 25 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการทางเสียภาษี และอื่นๆ ภายในเงื่อนไข และโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติทั้งต้องมีการศึกษาและอาชีพ

³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 56 - 57 .

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93 - 94 .

5. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492⁵

มาตรา 26 บุคคลไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอ

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธิ นิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็น ปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคก่อน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรสมควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือ ปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 29 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่ กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนด ไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 30 ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลัก ประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะใน กฎหมาย และจะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย

การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใดๆ จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่ผู้ที่ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นจะต้องได้รับแจ้งเหตุ พร้อมด้วยรายละเอียด ตามสมควร ในการที่ถูกจับหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษา ทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อ ประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องต่อศาลท้องที่ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิ ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นว่านี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้อง

⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 148 - 155 .

นั้นมิมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เห็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา 32 การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีพระบรมราชโองการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในเคสดาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคสดานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคสดานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคสดานก็ดี จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 34 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ชอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบมรดก ย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายจะเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรง หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และต้องชดใช้ค่าทำขวัญอันเป็นธรรมแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิตามที่ระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์บรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้นด้วย

การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้าใช้หรือครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของบุคคลก็ดี การโอนกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ของบุคคลมาเป็นของรัฐก็ดี ถ้ามิใช่ด้วยความยินยอมของบุคคลนั้น จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และต้องชดใช้ค่าทดแทนอันเป็นธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะคับขัน หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความเสื่อมทรามทางจิตใจของยุวชน

การปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์ เพื่อบั่นทอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้เสนอเรื่องหรือข้อความในหนังสือพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนโฆษณา จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงครามหรือในระหว่างเวลาที่มีพระบรมราชโองการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นในความตามวรรคสอง

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการศึกษาอบรม เมื่อการศึกษานั้นไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาอบรม และไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรสถานศึกษา

สถานศึกษาของรัฐและของเทศบาล ต้องให้ความเสมอภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษารวมตามความสามารถของบุคคลนั้นๆ

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้ก็แต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายจะเพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม ในระหว่างเวลาที่มีพระบรมราชโองการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมตัวกันเป็นสมาคม เมื่อมีวัตถุประสงค์ไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย

การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของสมาคมย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินการในทางการเมืองโดยวิถีทางประชาธิปไตย และไม่ขัดต่อระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา 41 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้ก็แต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความปลอดภัยของประเทศ เศรษฐกิจแห่งชาติ หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักรจะกระทำมิได้

มาตรา 42 บุคคลคนเดียว หรือหลายคนร่วมกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 43 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 44 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบ เพื่อการกระทำของเจ้าพนักงาน ในฐานะเสมือนเป็นตัวการหรือนายจ้าง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 45 บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่น และพนักงานเทศบาล ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย หรือกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ หรือวินัย

6. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2595 ⁶

มาตรา 25 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคก่อน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 26 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

มาตรา 27 การเกณฑ์แรงงานจะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 29 รัฐย่อมเคารพต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนมาเป็นของรัฐจะกระทำมิได้ เว้นแต่จำเป็นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรง หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนอันเป็นธรรมให้แก่เจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการโอนกรรมสิทธิ์นั้น

มาตรา 30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคหสถานก็ดี จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในการเลือกถิ่นที่อยู่ที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา 32 บุคคลคนเดียว หรือหลายคนร่วมกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 227 - 230 .

มาตรา 33 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 34 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยงานราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบของเจ้าพนักงานในฐานะเสมือนเป็นตุลาการหรือนายจ้างย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 35 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญนี้ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้

มาตรา 36 บุคคลซึ่งเป็น ทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่น และพนักงานเทศบาลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย หรือกฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ หรือวินัย

7. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502⁷

มาตรา 17 ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อวินหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย

8. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511⁸

มาตรา 24 บุคคลไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอ

มาตรา 25 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่ทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา 26 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นกีดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคก่อน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมิควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อ แต่แตกต่างจากบุคคลอื่น

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 266 - 267 .

⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 282 - 289 .

มาตรา 27 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 28 ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จะต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และจะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา 29 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย

การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใดๆ จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่ผู้ที่ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นจะต้องได้รับแจ้งเหตุพร้อมด้วยรายละเอียดตามสมควร ในการที่ถูกจับหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องต่อศาลท้องที่ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นว่านี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูลศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เห็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา 30 การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีพระบรมราชโองการประกาศสถานะการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจตรวจค้นเคหสถานก็ดี จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 32 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรง หรือการได้มาซึ่ง

ทรัพย์สินหรือสิทธิอื่นใดที่รัฐเป็นเจ้าของ หรือเพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองหรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น และต้องชดใช้ค่า
 ทำขวัญอันเป็นธรรมแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิตามที่ระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยเวนคืน
 อสังหาริมทรัพย์ บรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้นด้วย

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครอง
 เสรีภาพของบุคคลอื่น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะคับขัน หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรม
 อันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความเสื่อมทรามทางจิตใจของชุมชน

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการศึกษาอบรม เมื่อการศึกษอบรมนั้นไม่เป็น
 ปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาอบรม และไม่ขัดต่อการจัดสรรสถานศึกษา

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการ
 ชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความ
 สงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มี
 ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นสมาคม เมื่อมีวัตถุประสงค์ไม่เป็น
 การฝ่าฝืนกฎหมาย

การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของสมาคมย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการใน
 ทางการเมืองโดยวิถีทางประชาธิปไตย และไม่ขัดต่อระบอบการปกครองในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่า
 ด้วยพรรคการเมือง

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วย
 กฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมี
 ติดต่อกัน จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและในการ
 ประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความ
 ปลอดภัยของประเทศ เศรษฐกิจแห่งชาติหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ภายใน
 นครบอร์นัว

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักรจะกระทำมิได้

มาตรา 40 บุคคลคนเดียวหรือหลายคนร่วมกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเดือนไซ และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 41 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 42 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเพื่อการกระทำของ เจ้าพนักงานในฐานะเป็นเสมือนเป็นตุลาการหรือนายจ้าง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 43 บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่น และข้าราชการท้องถิ่น ย่อมมี สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย หรือกฎหรือ ข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพหรือวินัย

มาตรา 44 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญนี้ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระ มหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้

9. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515⁹

มาตรา 17 ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญการปกครองนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อ ประโยชน์ในการป้องกัน ระวัง หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราช อาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวน หรือคุกคามความสงบหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของ ประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ ไม่ว่าการกระทำจะเกิดขึ้นก่อนหรือ หลังวันประกาศธรรมนูญการปกครองนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้ นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือ การกระทำเช่นนั้นรวมถึงการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย

10. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517¹⁰

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

⁹ ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร รวบรวม , รวมรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 - 2534 เล่ม 2 , กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร , --- , หน้า 78.

¹⁰ ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร รวบรวม , เรื่องเดียว กัน , หน้า 92 - 103 .

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรา 29 บุคคลย่อมมีสิทธิทางการเมือง

การใช้สิทธิเลือกตั้ง สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิออกเสียงแสดงประชามติ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตนเมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 31 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 32 ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จะต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และจะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ

สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกัน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย

การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่ผู้ที่ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นจะต้องได้รับแจ้งข้อหาหรือเหตุและรายละเอียดตามสมควรในการที่ถูกจับหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษานายความเป็นการเฉพาะตัวได้

การแจ้งข้อหาแก่บุคคลใดๆ จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องต่อศาลท้องที่ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นว่านี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้อง

นั้นมิมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เห็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา 34 ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความให้กับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 35 บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการถูกทรมาน ชูเชิญ หรือใช้กำลังบังคับหรือเกิดจากการกระทำใดๆที่ทำให้ถ้อยคำนั้นเป็นไปโดยไม่สมัครใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

มาตรา 36 บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่ร้องฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิดยอมมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน และได้รับบรรดาสติที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 37 การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ตี การตรวจค้นเคหสถานก็ตี จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 39 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทำขวัญภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทำขวัญในวรรคสามให้คำนึงถึงการได้มา สภาพและที่ตั้งของสังหาริมทรัพย์ ประกอบกับเหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อให้เกิดความเป็รธรรมแก่สังคม

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือสุขภาพของประชาชน

การปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์เพื่อบั่นทอนเสรีภาพตามมาตรา นี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปิดโรงพิมพ์ หรือห้ามทำการพิมพ์

การให้เสนอเรื่องหรือข้อความในหนังสือพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อน จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของเอกชน รัฐหรือหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ จะกระทำมิได้

มาตรา 41 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นมูลฐาน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษาอบรม เมื่อไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ และไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ และกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา

มาตรา 42 เสรีภาพในวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงครามหรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่นๆ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดตั้งและดำเนินกิจการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย

มาตรา 46 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา 47 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักรจะกระทำมิได้

มาตรา 48 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ หรือเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง

มาตรา 49 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 50 บุคคลคนเดียวหรือหลายคนร่วมกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 51 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบ เพื่อการกระทำของเจ้าพนักงาน ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 52 บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพนักงานส่วนท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมายหรือกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพหรือวินัย

มาตรา 53 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้

11. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519¹¹

มาตรา 21 ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้รัฐธรรมนูญนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและของสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำของนายกรัฐมนตรีรวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินทราบ

12. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2520¹²

มาตรา 27 ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวน หรือคุกคามความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้รัฐธรรมนูญการปกครองนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำของนายกรัฐมนตรีรวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบ

¹¹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 187 - 188 .

¹² เรื่องเดียวกัน , หน้า 204 - 205 .

13. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521¹³

มาตรา 22 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 23 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิทางการเมือง

การใช้สิทธิทางการเมือง ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 25 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ พิธีกรรมตามความเชื่อของตนเมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมิควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนาหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 26 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 27 ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย

การจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคล ไม่ว่า ในกรณีใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 29 ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 30 บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสีทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 31 การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัย

¹³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 217 -223 .

อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ติ การตรวจตรวจค้นเคหสถานก็ติ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 33 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบทอดยกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบทอดยกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทำขวัญตามวรรคสามให้คำนึงถึงการได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ ประกอบกับเหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม

อสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาโดยการเวนคืนเพื่อการใด ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท เว้นแต่จะนำไปใช้เพื่อการอื่นตามวรรคสามและโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคห้าและการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไป ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือสุขภาพของประชาชน

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษาอบรม เมื่อไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ และไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น

การรวมกัน การจัดตั้ง การดำเนินกิจการและการเลิกของสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่นย่อมเป็นไปตามบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การรวมกัน การจัดตั้ง ดำเนินกิจการและการเลิกพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา 41 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 43 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 44 บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานองค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย

หรือกฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพหรือวินัย

มาตรา 45 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญมิได้

14. บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร 2534¹⁴

มาตรา 27 ในกรณีที่ประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือนายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงแห่งชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้รัฐธรรมนูญการปกครองนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้ประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือนายกรัฐมนตรี หรือประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและนายกรัฐมนตรี ด้วยความเห็นชอบของที่ประชุมร่วมระหว่างสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติกับนายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำของประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือนายกรัฐมนตรี หรือคำสั่งหรือการกระทำที่ได้สั่งหรือกระทำร่วมกันรวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือนายกรัฐมนตรี หรือประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและนายกรัฐมนตรี ได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้รายงานประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อแจ้งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบ

มาตรา 32 บรรดาการกระทำ ประกาศหรือคำสั่งของหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติที่ได้กระทำ ประกาศหรือสั่งก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญการปกครองนี้ ทั้งนี้ ที่เกี่ยวเนื่องกับการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ไม่ว่าจะกระทำด้วยประการใด หรือเป็นในรูปแบบใด และไม่ว่าจะกระทำ ประกาศหรือสั่งให้มีผลใช้บังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ ให้ถือว่าการกระทำ ประกาศหรือคำสั่ง รวมทั้งการกระทำของผู้ปฏิบัติตามประกาศ หรือคำสั่งนั้นตลอดจนการกระทำของบุคคลใดๆ ซึ่งได้กระทำเนื่องในการยึดหรือควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดินดังกล่าว เป็นการกระทำ ประกาศหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

¹⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 295 - 297 .

15 . บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2534 ¹⁵

มาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 25 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 26 บุคคลย่อมมีสิทธิทางการเมือง

การใช้สิทธิทางการเมือง ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 27 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือทำให้เสียประโยชน์อันควรสมควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 28 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 29 ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

มาตรา 30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย

การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 31 ในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ไม่สามารถจัดหาทนายความให้กับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 32 บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่ร้องฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน และได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 33 การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

¹⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 311-318 .

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคสสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคสสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคสสถานก็ดี จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 35 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 36 การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทดแทนในวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติ การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ และความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืน และกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท เว้นแต่จะนำไปใช้เพื่อการอื่นตามวรรคหนึ่งและโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคสาม และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไป ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือสุขภาพของประชาชน

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นๆ ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษาอบรม เมื่อไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ และไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนซึ่งจะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่นๆ

การรวมกัน การจัดตั้ง หรือเงื่อนไขของการจัดตั้ง การดำเนินกิจการและการเลิกของสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 41 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การรวมกัน การจัดตั้ง ดำเนินกิจการและการเลิกของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

พรรคการเมืองต้องจัดทำบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สิน และต้องแสดงโดยเปิดเผยซึ่งที่มาของรายได้และการใช้จ่าย ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา 44 สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศหรือชื่อเสียงและความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 46 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 47 บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ และข้าราชการอื่น พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานองค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับ บุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมายหรือกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ หรือวินัย

มาตรา 48 สิทธิของบุคคลในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม ย่อมได้รับความคุ้มครอง

การจำกัดสิทธิตามวรรคหนึ่ง จะกระทำได้ก็แต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของรัฐหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองประชาชนในด้านสาธารณูปโภค การรักษาความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน การจัดระเบียบการประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผังเมือง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อป้องกันการผูกขาด หรือการจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน

มาตรา 49 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้

ภาคผนวก ข.

บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วย โดยอนุโลม

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรค หรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 32 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 33 ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา 34 สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย ซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหสถาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมายการตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยม ในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยม ในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความ ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ

โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่
ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการ
วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรค
หนึ่ง

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ

การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้
รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะ
ต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับ
ความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่
สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือใน
ระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่ม
เกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม
อันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การ
บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้
ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 47 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง เพื่อสร้างเจตนารมณ์
ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถี
ทางการเมืองปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่บัญญัติไว้ใน
รัฐธรรมนูญนี้

การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนดในกฎหมายประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งเห็นวามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับดังกล่าว ขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป

มาตรา 48 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การสืบทอดย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบทอดย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 49 การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่ เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติ การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์และความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท

การคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคสาม และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองประชาชนในด้านสาธารณูปโภค การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การจัด

ระเบียบการประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผังเมือง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สุวีถีภาพของประชาชน หรือเพื่อป้องกันการผูกขาด หรือจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน

มาตรา 51 การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 52 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การบริการทางสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมด้วยเท่าที่จะกระทำได้

การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่าและทันต่อเหตุการณ์ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 53 เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 55 บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สุวีถีภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์การอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 57 สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องบัญญัติให้มีองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 61 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 62 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์การอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 63 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้

ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าว ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามพรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

มาตรา 64 บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์การของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจรรยาบรรณ

มาตรา 65 บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

ภาคผนวก ค.

กรอบที่ 1 * สิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของพลเมือง* ประกอบด้วย ¹⁶

1. สภาพปัญหาหลัก

1.1 ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและหน้าที่พลเมือง ดังนี้

- 1.1.1 สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่บางประการยังไม่ครบถ้วน หรือยังไม่ชัดเจน
- 1.1.2 สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่บางประการที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ยังไม่มีผล ค้ำจุนคุ้มครองให้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ
- 1.1.3 การออกกฎหมายหรือกฎเกณฑ์อื่นเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพกระทำไม่ได้โดยง่ายและกว้างขวางเกินสมควรจนอาจ กระทบสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพ

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระบบการเมือง

- 1.2.1 การกระจายอำนาจให้พลเมืองในท้องถิ่นปกครองตนเอง ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนในทางปฏิบัติ

2. หลักการสำคัญที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.1 หลักการในการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

2.1.1 การแก้ปัญหาสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจน

หลักการที่ 1 : เพิ่มสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ให้ครบถ้วนขึ้น โดยเฉพาะ

- เพิ่มสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
- เพิ่มสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาที่จะขอให้ทนายความ เข้าฟังการสอบคำให้การของตนเอง
- รับรองสิทธิของผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาที่จะขอถ่ายสำนวนสำเนาการสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว หรือเมื่อพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องด้วย
- เพิ่มสิทธิเด็กที่จะได้รับความคุ้มครองจากการปฏิบัติอันไม่ชอบธรรม
- เพิ่มสิทธิคนพิการที่จะได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะจากรัฐในการดำเนินชีวิตเยี่ยงบุคคลทั่วไป และในการใช้สิทธิเลือกตั้งด้วย
- เพิ่มสิทธิแก่บุคคลที่สิทธิของตนถูกหรืออาจกระทบกระเทือน มีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาเรื่องทางการปกครองในชั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐได้

¹⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, กรอบเบื้องต้น ร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

- ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะต่อต้านการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ
 - เพิ่มหน้าที่เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภทต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการบริการประชาชน
 - ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภทต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นกลางทางการเมือง
- หลักการที่ 2 : ขยายความสิทธิ เสรีภาพ ให้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะ
- เสรีภาพของสื่อมวลชนนั้น การปิดโรงพิมพ์หรือสถานีวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์จะกระทำมิได้
 - การห้ามเสนอข่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเท่านั้น
 - รับรองเสรีภาพของพนักงานหรือลูกจ้างในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ของเอกชนไม่ต้องอยู่ใต้อาณัติเจ้าของกิจการ
 - คลื่นวิทยุและโทรทัศน์เป็นของปวงชน การจัดสรรคลื่นดังกล่าว และการกำกับวิทยุและโทรทัศน์ ต้องกระทำโดยองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ และต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในการรับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและทันกาล โดยให้การประกอบกิจการวิทยุและโทรทัศน์มีการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม
 - เสรีภาพทางวิชาการ ซึ่งหมายความรวมถึงเสรีภาพในการศึกษา การวิจัย การเผยแพร่ผลงานวิจัย และการเรียนการสอน ตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง
 - ห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างทางเพศ เหล่ากำเนิดหรือถิ่นกำเนิดและเชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ฯลฯ

2.1.2 การแก้ปัญหาสิทธิเสรีภาพยังไม่มีผลบังคับได้จริง

หลักการที่ 3 : คุ้มครองให้สิทธิเสรีภาพมีผลบังคับได้จริง โดย

- กำหนดให้สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองมีผลผูกพันโดยตรงต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรตลอดจนบุคลากรอื่นของรัฐ
- กำหนดให้บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพสามารถดำเนินคดีในศาลที่มีเขตอำนาจและศาลรัฐธรรมนูญได้
- กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้บุคคลหรือพรรคการเมืองที่ใช้สิทธิเสรีภาพเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หรือระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญยุติการกระทำดังกล่าวได้

2.1.3 การแก้ปัญหาจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่กว้างเกินควรจนกระทบสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพ

หลักการที่ 4 : กำหนดให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยกฎหมายหรือโดยการใช้อำนาจรัฐจะกระทำได้เฉพาะเหตุที่รัฐธรรมนูญอนุญาตไว้และเท่าที่จำเป็น โดยจะกระทบต่อ

สาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพมิได้ และกฎหมายเช่นว่านั้นต้องใช้ในการทั่วไป และต้องระบุพหุมาตราในรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพไว้ด้วย

2.2 หลักการในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระบบการเมือง การแก้ปัญหาโดยการเปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในระบบการเมืองมากขึ้น

2.2.1 การแก้ปัญหาโดยการเปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในระบบการเมืองมากขึ้น

หลักการที่ 5 : เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในระบบการเมืองมากขึ้น โดย

- รับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น (ตามหลักการที่ 1)
- รับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของทางราชการ
- รับรองสิทธิที่จะขอให้มีการจัดประชาพิจารณ์เพื่อประกอบการตัดสินใจของรัฐที่อาจมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน
- กำหนดให้รัฐบาลอาจขอให้ประชาชนลงมติในเรื่องที่กระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชนได้

2.2.2 หลักการในการแก้ปัญหาการกระจายอำนาจที่ไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนในทางปฏิบัติ

หลักการที่ 6 : เพิ่มบทบัญญัติให้กระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นในทางปฏิบัติ โดย

- กำหนดให้สภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง
- เพิ่มศักยภาพทางการคลัง การบริหารงานบุคคล และการบริหารจัดการท้องถิ่นให้ท้องถิ่นตัดสินใจได้เอง
- กำหนดระบบตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรปกครองท้องถิ่นโดยศาลปกครอง
- เพิ่มการกระจายอำนาจทางการศึกษา
- เพิ่มการกระจายอำนาจในการร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

อนึ่ง หลักการที่ไม่ได้กำหนดในนี้จะคำนึงถึงหลักการของรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาหรือข้อเสนออื่นๆ ด้วย

ภาคผนวก ง .

คำถามในส่วนสิทธิและเสรีภาพที่ออกโดยคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์¹⁷

1. รัฐควรให้สิทธิเสรีภาพแก่ชายหญิง เท่าเทียมกันทุกประการ
 - เห็นด้วย
 - ไม่เห็นด้วย
2. การทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น สามารถทำได้โดย
 - ควรให้พรรคการเมืองส่งผู้สมัครที่เป็นผู้หญิงอย่างน้อย 30 %
 - ควรให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีสมาชิกที่เป็นหญิงมากขึ้น
 - ควรให้กรรมการวิสามัญของรัฐสภา มีสมาชิกที่เป็นหญิงอย่างน้อย 30 %
3. หน่วยงานของรัฐและเอกชนควรให้สิทธิแก่เพศชาย - หญิง ในด้านโอกาสมากขึ้นโดย
 - แก้ไขกฎระเบียบ
 - กำหนดบทลงโทษและชดเชยค่าเสียหายหากไม่ปฏิบัติตาม
4. รัฐควรให้ประชาชนมีสิทธิในการรับข้อมูล ข่าวสารจากทางราชการที่จำเป็น
 - เห็นด้วย
 - ไม่เห็นด้วย
5. รัฐควรให้ประชาชนมีสิทธิในการให้ควรเห็นและประชาพิจารณ์ โดยเฉพาะในโครงการใหญ่ของรัฐ
 - เห็นด้วย
 - ไม่เห็นด้วย
6. สิทธิในการรักษาป่าชุมชนควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ
 - เห็นด้วย
 - ไม่เห็นด้วย
7. ประชาชนควรมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงปลด ส.ส. และ ส.ว. ที่ประพฤติมิชอบ
 - เห็นด้วย
 - ไม่เห็นด้วย
8. ประชาชนจำนวนหนึ่งควรมีสิทธิในการลงชื่อเสนอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรในการเปิดอภิปราย
ไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีที่ประพฤติมิชอบ
 - เห็นด้วย

¹⁷ คณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ . รัฐธรรมนูญของประชาชน " รายงานการ
สำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อรัฐธรรมนูญ " ช่วงเดือน มกราคม ถึง เมษายน 2540 , (ม.ป.ท. , 2540)

- ไม่เห็นด้วย

9. ประชาชนทุกควรมีความเสมอภาคทางการเมือง

- เห็นด้วย

- ไม่เห็นด้วย

10. เมื่อประชาชนเลือกตั้ง ส.ส. มาแล้วควรให้ ส.ส. ได้ทำหน้าที่แทนตัวเองไป ไม่ควรมาเรียกร้องหรือ
รวมตัวก่อกบฏมาบีบ ส.ส. หรือรัฐบาล

- เห็นด้วย

- ไม่เห็นด้วย

ภาคผนวก จ.

คำถามในส่วนของสิทธิและเสรีภาพ ที่ออกโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดนครปฐม¹⁸

1. ท่านเห็นด้วยกับการทำวิสามัญฆาตกรรมของตำรวจหรือไม่
2. ท่านเห็นว่าในปัจจุบัน คนไทยมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยแท้จริงหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด นิกายใด หรือความเชื่อใดๆ ก็ตาม
3. ท่านเห็นว่าประชาชนควรมีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่จะรวมตัวกันประท้วง คัดค้าน ต่อต้านการกระทำใดๆ ของรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐหรือไม่
4. ท่านเห็นว่าปัจจุบันคนไทยมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐได้อย่างเสรีหรือไม่
5. ท่านเห็นว่าสื่อมวลชน ควรมีสิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐโดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้นหรือไม่
6. ในกรณีที่ท่านถูกกักขังจับกุมคุมขังโดยตำรวจหรือเจ้าพนักงานของรัฐ ท่านคิดว่าจะหันไปหาใครเป็นที่พึ่งได้
7. ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องไปเลือกตั้งหรือไม่
8. รัฐควรให้ประโยชน์แก่ประชาชนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้หรือไม่
9. "รัฐ" ควรมีบทกำหนดโทษ แก่ผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่
10. สิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลย ควรได้รับประกันตัวหรือไม่
11. ในการสอบสวนผู้ต้องหา ผู้ต้องหาควรมีทนายความร่วมฟังการสอบสวนด้วย หรือไม่
12. ทนายความควรมีสิทธิคัดสำเนาสอบสวนผู้ต้องหาของเจ้าพนักงานสอบสวนหรือไม่
13. ควรให้สถานภาพของทนายความเป็นหลักประกันผู้ต้องหาที่เป็นลูกความของตนแทนหลักทรัพย์ได้ ท่านเห็นด้วยหรือไม่
14. ในปัจจุบันนี้ท่านเห็นว่า ชาย หญิง มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันหรือไม่
15. รัฐธรรมนูญเดิมเคยเขียนว่า " ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน " ฉบับใหม่นี้ควรกำหนดเช่นเดียวกันหรือไม่
16. ท่านคิดว่าน่าจะมีมาตรการอย่างไรที่จะทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

¹⁸คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ ประจำจังหวัดนครปฐม , สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเพื่อใช้ร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2540 จังหวัดนครปฐม , (ม.ป.ท. ,ม.ป.ป.) หน้า 4 - 18 .

17. ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐและเอกชนจำนวนมาก มีกฎระเบียบให้ผู้ตอบแบบสอบถาม หญิง - ชายได้รับสิทธิโอกาสไม่เท่าเทียมกัน เช่น สถาบันการศึกษาของรัฐ กำหนดระเบียบการรับนักศึกษาชายจำนวนมากกว่านักศึกษาหญิงในบางสาขาวิชา และบริษัทเอกชนบางแห่งยังรับเฉพาะพนักงานชายไม่รับพนักงานหญิงหรือรับแต่พนักงานหญิง เป็นต้น ควรมีมาตรการอย่างไรที่จะให้กฎและระเบียบปฏิบัติดังกล่าวเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ
18. ประชาชนควรมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และหน่วยงานของรัฐหรือไม่
19. ท่านเห็นว่าประชาชน ควรมีสิทธิรับข่าวสารข้อมูล จากทางราชการหรือไม่
20. ท่านเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นสิทธิหรือหน้าที่ของประชาชน
21. ประชาชนมีส่วนร่วมจัดการดูแลสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน อย่างไร
22. โครงการของรัฐ เช่น การสร้างเขื่อน การสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณู ฯลฯ เป็นต้น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจจัดทำโครงการ ผู้ตอบแบบสอบถามควรมีส่วนร่วมอย่างไร
23. โครงการใดที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐส่งเสริมแล้วเกิดความล้มเหลว ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน ประชาชนควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากใคร
24. ในการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงควรให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ มาจากการเลือกตั้งทั้งหมดหรือไม่
25. ควรตั้งสภาสื่อมวลชนเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมวิชาชีพและกำกับดูแลจรรยาบรรณของสื่อมวลชนหรือไม่
26. ควรให้ประชาชนเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนได้โดยไม่เสียค่าเรียนอย่างน้อย 12 ปี ท่านเห็นด้วยหรือไม่
27. ผู้ว่าราชการจังหวัดควรมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในจังหวัดนั้น หรือไม่
28. ควรให้นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ซึ่งต้องมีอำนาจเหมือนผู้ว่าฯ กรุงเทพมหานคร) มาจากการเลือกตั้งโดยตรงหรือไม่
29. ควรจะกำหนดมาตรการให้ประชาชนสามารถยื่นฟ้องเรื่อง เพื่อดูดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงได้ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ภาคผนวก ฉ.

ผลสรุปประเด็นการจัดทำประชามติการณระดับจังหวัด (จาก 71 จังหวัด หรือ 93.42%)¹⁹

ประเด็นจัดทำ ประชามติการณรัฐธรรมนูญ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	จำนวน	หมายเหตุ
ประเด็นที่ 1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	78,624 (87.22%)	11,521 (12.78%)	90,145	
ประเด็นที่ 2 วุฒิสมาชิก	67,960 (88.96%)	8,430 (11.04%)	76,390	
ประเด็นที่ 3 คณะรัฐมนตรี	65,139 (88.57%)	8,403 (11.43%)	73,542	
ประเด็นที่ 4 การกระจายอำนาจ	77,193 (85.98%)	12,591 (14.03%)	89,784	
ประเด็นที่ 5 สิทธิพื้นฐานของประชาชน ได้รับความคุ้มครองจากรัฐ	83,036 (89.00%)	10,254 (11.00%)	93,290	
ประเด็นที่ 6 นายกรัฐมนตรี	74,508 (90.29%)	8,013 (9.71%)	82,521	
ประเด็นที่ 7 สิทธิของประชาชนเมื่อตก เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย	78,009 (87.73%)	10,912 (12.27%)	88,921	ไม่ มี ความ เห็น 9,566 คน
ประเด็นที่ 8 ศาลและกระบวนการ ยุติธรรม	79,301 (90.33%)	6,695 (7.63%)	87,788	ไม่ มี ความ เห็น 1,792 คน
ประเด็นที่ 9 การเลือกตั้งควรเป็นสิทธิ หรือหน้าที่บุคคล	77,581 (86.01%)	12,614 (13.99%)	90,195	
ประเด็นที่ 10 คณะกรรมการการเลือกตั้ง	77,317 (96.33%)	2,847 (3.55%)	80,264	ไม่ มี ความ เห็น 100 คน
ประเด็นที่ 11 คณะตุลาการคดีอาญา	73,516	5,305	78,821	

¹⁹ กองกรรมาธิการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร . กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญของ
รัฐสภาและสภาร่างรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ม.ป.ป.)
หน้า 142 - 143 .

ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	(93.27)	(6.73)		
ประเด็นที่ 12 การแสดงบัญชีทรัพย์สิน	73,221	2,184	75,405	
	(97.10)	(2.90)		

ภาคผนวก ข.

ประวัติโดยสังเขปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร²⁰

1. ชื่อ นายอุทัย พิมพ์ใจชน

วุฒิการศึกษา น.บ. , นท.บ.

อาชีพ นักการเมือง

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี 2512 2518 2519 2526 2531 22 มีนาคม
2535 13 กันยายน 2535

- ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานรัฐสภา ปี 2519

- รมช.กระทรวงคมนาคม ปี 2518

- รมว.กระทรวงยุติธรรม ปี 2533รมว. กระทรวงพาณิชย์ ปี 2535

- หัวหน้าพรรคก้าวหน้า พรรคเอกภาพ

2. ชื่อ ศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอกสาขา GOVERNMENT จาก UNIVERSITY OF VIRGINIA

ปริญญาโทสาขา GOVERNMENT จาก OBERLIN COLLEGE OHIO

ปริญญาตรีรัฐศาสตร์ (เกียรตินิยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริญญาตรีนิติศาสตร์สาขากฎหมายทั่วไป มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาชีพ รับราชการประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์ - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2517 – 2518

- สมาชิกวุฒิสภา ปี 2525 – 2534

- รมต. ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปี 2526 – 2529

- คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2517 และ 2521

²⁰ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , ทำเนียบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร , (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , ม.ป.ป.) หน้า 1 – 99 .

3. ชื่อ นางยุพา อุดมศักดิ์

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก สาขาอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยนอร์ซ แคโรไลน่า สหรัฐอเมริกา
 ปริญญาโท สหรัฐอเมริกา สาขาการศึกษา มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย
 ปริญญาตรี สาขาการศึกษา วอชิงตันมิชชั่นนารีคอลเลจ สหรัฐอเมริกา
 อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ - รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
 - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2519 2522 2526 2529
 - รมช. กระทรวงศึกษา ปี 2522 – 2523

4. ชื่อ นายกมล สุระกะสมบัติ

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
 อาชีพ รับจ้าง

ประสบการณ์ - ด้านธุรกิจอุตสาหกรรม
 - วิทยากรพิเศษ

5. ชื่อ ศาสตราจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เล็รธรรม

วุฒิการศึกษา บช.บ. , M.A. (Economics)
 M.S. (Public Finances)

อาชีพ อาจารย์ ตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ประสบการณ์ - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2534
 - กรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

6. ชื่อ นายเกษม พันธุ์รัตน์

วุฒิการศึกษา กศ.บ., น.บ., M.A.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - หัวหน้าศึกษานิเทศน์
 - ผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด
 - ผู้อำนวยการฝึกลูกเสือชาวบ้าน

7. ชื่อ นายเกษม ศิริสัมพันธ์

วุฒិการศึกษา น.บ., นบ.ท., ดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์)

อาชีพ ทนายความ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2522 - 2531
- กรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2517
 - รมช. กระทรวงมหาดไทย ปี 2522 - 2523
 - รมว. กระทรวงศึกษาธิการ ปี 2524 - 2526

8. ชื่อ นายแก้วสรร อติโพธิ

วุฒิการศึกษา น.บ., นบ.ท.

อาชีพ รับราชการ ตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ประสบการณ์ - หัวหน้าภาควิชากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กรรมการร่างกฎหมายของรัฐบาลในชุดปรับปรุงราชการส่วนท้องถิ่น และชุดปฏิรูประบบราชการ

9. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกเมศ ขวัญเมือง

วุฒิการศึกษา น.บ., ปริญญาเอก

อาชีพ รับราชการตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- ประสบการณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2531 - 2534

10. ชื่อ นายโกศล ศรีสังข์

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก Ph.D(จริยธรรมศาสตร์การเมือง - Political Ethics) University of Chicaco , M.D. (จริยศาสตร์สังคม), M.D. (การบริหารการศึกษา) , กศ.บ. (เกียรตินิยม)

อาชีพ นักวิชาการอิสระ และเกษตรกร

- ประสบการณ์ - 2519 ประธานก่อตั้งกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.)
- 2531 เลขาธิการก่อตั้งชมรมสิทธิมนุษยชนภาคอีสาน
 - 2533 ประธานก่อตั้งมูลนิธิ "ทองใบ ทองเปาด์"
 - 2535 ประธานก่อตั้งมูลนิธิ "ศึกษาการท่องเที่ยว" ประธานก่อตั้งมูลนิธิ "เสียดำกัน" สนับสนุนงานของมหาวิทยาลัยชาวบ้าน

11. ชื่อ ศาสตราจารย์เขียน ธีระวิทย์

วุฒิการศึกษา ร.บ. (เกียรตินิยม) , น.บ., นบ.ท., ปริญญาโท สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ,
ปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์

อาชีพ อาจารย์ผู้ชำนาญการ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2516 – 2517
- ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ปี 2513
 - นักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปี 2528

12. ชื่อ ศาสตราจารย์คณิต ณ นคร

วุฒิการศึกษา น.บ.,นบ.ท., Doktor der Rechte

อาชีพ รับราชการ ตำแหน่งอัยการสูงสุด

ประสบการณ์ อาจารย์พิเศษสาขากฎหมายอาญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

13. ชื่อ นายคณิน บุญสุวรรณ

วุฒิการศึกษา ปริญญาโททางรัฐศาสตร์ จากสหรัฐอเมริกา

อาชีพ นักการเมือง

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2522 2528 2535
- กรรมการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนราษฎร 3 สมัย
 - รองประธานคณะกรรมการวิสามัญศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญ
 - อนุกรรมการประชาสัมพันธ์ ป.ป.ป.

14. ชื่อ นายครรชิต สุขุมินท

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

- ประสบการณ์ - ประธานคณะอนุกรรมการสภาพนายความประจำจังหวัดอุทัยธานี
- ประธานอนุกรรมการโครงการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย และพัฒนาประชาธิปไตยประจำจังหวัดอุทัยธานี

15. ชื่อ นายแคล้ว นรปติ

วุฒิการศึกษา ธ.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 8 สมัย ตั้งแต่ ปี 2495 – 2528

16. ชื่อ นายจรัส ะสมัน

วุฒិการศึกษา ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา)

อาชีพ รับจ้าง

ประสบการณ์ ครู และศึกษานิเทศน์

17. ชื่อ นายจัตวา กลิ่นสมุทร

วุฒิการศึกษา ศศ.บ.

อาชีพ นักหนังสือพิมพ์

ประสบการณ์ - บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ปี 2529 – 2532

- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2534

- สมาชิกวุฒิสภา ปี 2535 – 2539

18. ชื่อ นายจำนงค์ พิณสาย

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - ประธานอนุกรรมการสภาพทนายความ จังหวัดปราจีนบุรี ปี 2531

- กรรมการองค์กรกลาง ปี 2538

19. ชื่อ นายเฉลิม พรหมเลิศ

วุฒิการศึกษา ร.บ.(เกียรตินิยม), M.A. (Gov't), คุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้)

อาชีพ ข้าราชการ ตำแหน่งเลขาธิการเร่งรัดพัฒนาชนบท

ประสบการณ์ - รองปลัดกระทรวงมหาดไทยฝ่ายความมั่นคง

- เลขาธิการเร่งรัดพัฒนาชนบท

- ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ภูเก็ต สมุทรสาคร

20. ชื่อ นายรงค์ วงษ์จันทร์

วุฒิการศึกษา น.บ. , M.A. (การบริหารการศึกษา)

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี 2523 – 2525

- รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2525 – 2528

- รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปี 2520 – 2521 , 2527 – 2528

- กรรมการองค์กรกลาง

- สมาชิกสภาแห่งชาติ ปี 2517

21. ชื่อ พลตำรวจเอกชาญ รัตนธรรม

วุฒิการศึกษา วท.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
 - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2519
 - สมาชิกวุฒิสภา ปี 2522
 - รองอธิบดีกรมตำรวจ

22. ชื่อ นายชานนท์ สุวสิน

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ ข้าราชการการเมือง ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

23. ชื่อ นายเดโช สนวนานนท์

วุฒิการศึกษา กศ.บ.(เกียรตินิยม) (บริหาร) วิทยาลัยวิชาการศึกษา , M.S. (จิตวิทยาการศึกษา) USA, Ph.D กิตติมศักดิ์ Public Administration Clayton University

อาชีพ นักการเมือง

- ประสบการณ์ - ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
 - ประธานคณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร
 - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2529 – 2531 , 2538 – 2539
 - กรรมการการศึกษาแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2537
 - กรรมการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 211 ปี 2539

24. ชื่อ นายถาวร จันทร์สม

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

- ประสบการณ์ - กรรมการสภาพทนายความ ภาค 3
 - กรรมการสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน จังหวัดบุรีรัมย์

25. ชื่อ นายทวิช กลิ่นปทุม

วุฒិการศึกษา น.ม.

อาชีพ นักการเมือง

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2512 2519 2524 2526 2529 2531/1
2535/2
- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2516
 - หัวหน้าพรรคการเมือง "พรรคธรรมสังคม"
 - รว.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2518
 - รว.กระทรวงคมนาคม ปี 2519
 - รว.ทบวงมหาวิทยาลัย ปี 2531 2535
 - ที่ปรึกษาประธานรัฐสภา ปี 2538

26. ชื่อ รองศาสตราจารย์มนตรี รุปลสุวรรณ

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก สาขากฎหมายมหาชน ประเทศฝรั่งเศส

อาชีพ ข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย

- ประสบการณ์ - หัวหน้าภาควิชากฎหมายมหาชน
- กรรมการปฏิรูปการเมือง
 - กรรมการพัฒนาประชาธิปไตย
 - ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านกฎหมาย
 - ที่ปรึกษาคณะกรรมการกิจการสภาผู้แทนราษฎร
 - กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์
 - อกร.เฉพาะกิจ

27. ชื่อ นายธงชาติ รัตนวิชา

วุฒิการศึกษา กศ.บ. , ค.ม., ประกาศนียบัตรชั้นสูง (การแนะแนว) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2519 2526 2529
- กรรมการการเศรษฐกิจ , กรรมการการศึกษา , กรรมการติดตามงบประมาณรายจ่ายประจำปี สภาผู้แทนราษฎร

28. ชื่อ รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ

วุฒិการศึกษาน.บ.,นบ.ท.,LL.M.,น.ม.,นศ.บ.

อาชีพ รับราชการ ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์ - ที่ปรึกษาประธานรัฐสภา ปี 2533 – 2534

- กรรมการวิสามัญพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างตุลาการ และกรรมการวิสามัญพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างอัยการ สภาผู้แทนราษฎร ปี 2535 – 2536

29. ชื่อ นายธรรมบุญ มงคล

วุฒิการศึกษาวศ.บ., วช.ม. (โยธา)

อาชีพ วิศวกร

ประสบการณ์ - ประธานอนุกรรมการวิสามัญจัดทำรายงานโครงการคอคอดกระ สภาผู้แทนราษฎร

- ประธานชมรมชาวระนอง กทม.

30. ชื่อ ศาสตราจารย์ธรรมบุญ ลัดพลี

วุฒิการศึกษาร.บ., ปริญญาโททางเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2520 – 2522
- สมาชิกวุฒิสภา ปี 2522 – 226 , 2534 – 2537
- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2521

31. ชื่อ นายธีรวัฒน์ ร่มไทรทอง

วุฒิการศึกษาวท.บ., พ.บ.

อาชีพ แพทย์

ประสบการณ์ - อนุกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐประจำจังหวัดกาฬสินธุ์

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยาลัยครูมหาสารคาม ปี 2532
- ประธานหอการค้าจังหวัดกาฬสินธุ์

32. ชื่อ นายธีรศักดิ์ กีฬา

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี
 - วิทยากรด้านกฎหมาย ประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัด
 อุบลราชธานี

33. ชื่อ นายจำมุดดิน อูมา

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาจังหวัดนราธิวาส ปี 2533
 - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2535/1
 - กรรมการการทหาร ปี 2535
 - ที่ปรึกษา รมว. กระทรวงมหาดไทย ปี 2535

34. ชื่อ นายนิตินัย นาครธรรพ

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2518 2526 2531
 - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2534

35. ชื่อ นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ., นบ.ท., น.ม.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ อาจารย์พิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

36. ชื่อ ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ.(เกียรติคุณอันดับหนึ่ง) , นบ.ท.,ปริญญาเอกทางกฎหมายมหาชนทั่วไป
 (เกียรติคุณดีมาก)

อาชีพ รับราชการตำแหน่งคณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์ - สมาชิกวุฒิสภา
 - รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ปี 2532 – 2534

- กรรมการวิสามัญพิจารณาแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนราษฎร (2535 – 2537)
- คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) 2537 – 2538
- กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 พุทธศักราช 2539

37. ชื่อ นายบัวพรม ธีรภัคยานพันธ์

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์

อาชีพ ผู้บรรยายพิเศษ

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2522 – 2529 , 2531 – 2534

- เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2525 – 2526
- ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2526 – 2528
- ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ปี 2528 – 2529
- ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 2523 2524 2531 2534

38. ชื่อ นายบุญเลิศ คชายุทธเดช

วุฒิการศึกษา นศ.บ.

อาชีพ นักหนังสือพิมพ์

ประสบการณ์ บรรณาธิการข่าว หนังสือพิมพ์มติชน

39. ชื่อ นายประชุม ทองมี

วุฒิการศึกษา น.บ., วิชาบริหารชั้นสูง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และประเทศอังกฤษ , IEMP
ระดับปริญญาโท ประเทศอังกฤษ

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - เลขานุการสมาคมทนายความ

- เลขานุการสภาทนายความ
- อุปนายกสภาทนายความ

40. ชื่อ นายประดิ่ง ปรีชญางกูร

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - อธิบดีกรมการขนส่งทางบก

- นายกสมาคมนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

41. ชื่อ ศาสตราจารย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี

วุฒิการศึกษา พ.บ., ปริญญาเอกราชวิทยาลัยสัตวแพทยฯ แห่งประเทศอังกฤษ
อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์ - อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล
- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2534 - 2535
 - ร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศในด้านประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน

42. ชื่อ นายประเทือง คำประกอบ

วุฒิการศึกษา วศ.บ.

อาชีพ วิศวกร

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครสวรรค์ 8 สมัย
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ปี 2518
 - รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ ปี 2519
 - รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ปี 2537 - 2538

43. ชื่อ พลตำรวจเอกประมาณ อดิเรกสาร

วุฒิการศึกษา ร.ร.นายร้อยทหารบก , น.ต. (กิตติมศักดิ์) มหาวิทยาลัยฮานยาง และศรีปทุม

อาชีพ นักการเมือง

- ประสบการณ์ - รองนายกรัฐมนตรี
- รัฐมนตรีว่าการและช่วยว่าการหลายกระทรวง
 - ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ปี 2526 2535
 - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 12 สมัย
 - สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2502 - 2511

44. ชื่อ นายประวิทย์ เจนวิระนนท์

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

- ประสบการณ์ - ประธานสภาจังหวัดกาญจนบุรี
- สมาชิกสภาเทศบาลเมืองกาญจนบุรี
 - ประธานอนุกรรมการสภาพนายความประจำจังหวัดกาญจนบุรี
 - ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปี 2535
 - ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปี 2535

45. ชื่อ นายประวิทย์ ทองศรีนุ่น

วุฒิมัธยมศึกษา ค.บ., กศ.ม., Ph.D.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์ - รองประธานกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาแก้ปัญหาสวัสดิการครู
- อ.ก.จ. วิสามัญกฎหมายและระเบียบข้าราชการ
 - รองเลขาธิการคุรุสภา

46. ชื่อ นายประสพพร พาทยกุล

วุฒิมัธยมศึกษา วท.บ. (สาขาเคมี)

อาชีพ นักธุรกิจการ

- ประสบการณ์ - ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนา อำเภอเมืองศรีสะเกษ
- ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ
 - กรรมการ กรท. จังหวัดศรีสะเกษ

47. ชื่อ นางปราณี วชิราศรีศิริกุล

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

- ประสบการณ์ - อาจารย์สอนกฎหมาย วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต จังหวัดพิษณุโลก
- อาจารย์สอนกฎหมายภาษาอังกกร โรงเรียนพณิชยการวิริยาลัย จังหวัดนครสวรรค์
 - สมาชิกหอการค้าจังหวัดพิษณุโลก

48. ชื่อ พันตรีปรีดา นิสสัยเจริญ

วุฒิมัธยมศึกษา น.บ.

อาชีพ นักการเมืองท้องถิ่น

- ประสบการณ์ - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมและน่าน
- นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองมุกดาหาร
 - ได้รับเลือกเป็น "คนดีศรีเมืองมุก" สาขาบริหารประจำปี 2537 ของมุกดาหาร

49. ชื่อ พลเอกปัญญา สิงห์ศักดิ์ดา

วุฒิการศึกษา วท.บ. (ร.ร.จปร.)

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์ - เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ปี 2531 – 2533
- สมาชิกวุฒิสภา ปี 2526 – 2534
 - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2535

50. ชื่อ นายเปลี่ยน เกตุทอง

วุฒิการศึกษา พ.ม., น.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์ - เป็นครูและเป็นวิทยากรในโรงเรียนเอกชนรัฐบาล และสถาบันต่างๆ
- รับราชการสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
 - ที่ปรึกษาฝ่ายแรงงานประจำประเทศคูเวต อิหร่าน ลิเบีย แอลจีเรีย และบาหลีเรน

51. ชื่อ นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา

วุฒิการศึกษา นบ.ท.

อาชีพ นักกฎหมาย

- ประสบการณ์ - รองเลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการ
- รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปี 2538 – 2539
 - กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 211

52. ชื่อ นายพนัส จันทรสุนทร

วุฒิการศึกษา ศ.บ.

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ สมาชิกสภาจังหวัดแพร่

53. ชื่อ นายพนัส ทัศนียานนท์

วุฒิกการศึกษา น.บ., นบ.ท., LL.M.

อาชีพ ที่ปรึกษากฎหมาย

ประสบการณ์ - อัยการ

- คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กรรมการกฎหมายและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- ที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา

54. ชื่อ นางพวงเล็ก บุญเชียง

วุฒิกการศึกษา ปริญญาตรี (สาขาบริหารธุรกิจ) USA.

อาชีพ นักการเมือง

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 7 สมัย

- รมช.กระทรวงพาณิชย์ ปี 2535
- กรรมการวิสามัญพิจารณา และศึกษากฎหมายเลือกตั้งและพรรคการเมือง ปี 2535 - 2538

55. ชื่อ นางพินทิพย์ ลีลาภรณ์

วุฒิกการศึกษา ค.บ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ - กรรมการกลุ่มครุศาสตร์ จุฬาก้าวหน้า

- กรรมการกลางกลางพรรคจุฬา - ประชาชน

56. ชื่อ นายพินิจ อัสวโกวิทกรณ์

วุฒิกการศึกษา น.บ., นบ.ท.

อาชีพ ทนายความและเกษตรกร

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาจังหวัดกระบี่ ปี 2528 - 2538

- ประธานสภาจังหวัดกระบี่ ปี 2535 - 2538
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยพลศึกษากรุงเทพฯ
- หัวหน้าสำนักงานโครงการพิเศษกรมพลศึกษา
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร
- ผู้ตรวจราชการประจำกรมพลศึกษา

57. ชื่อ นายพูนสวัสดิ์ พุทศศิริ

วุฒิมิการศึกษาน.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาเทศบาล 2 สมัย

- รองประธานองค์กรกลาง จังหวัดนครพนม

58. ชื่อ นายเพชร แก่นเมือง

วุฒิมิการศึกษากศ.ม. (สาขาการบริหารการศึกษาน)

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - ผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยพลศึกษากรุงเทพฯ

- ผู้ตรวจการประจำกรมพลศึกษา

59. ชื่อ นายไพบูลย์ ชมาฤกษ์

วุฒิมิการศึกษาน.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - อนุกรรมการสภาพทนายความ ประจำจังหวัดอุบลราชธานี

- ผู้แทนสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดอุบลราชธานี

60. ชื่อ ศาสตราจารย์ลิขิต ธีรเวคิน

วุฒิมิการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมดี) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Master of Arts in Law and Diplomacy , The Fletcher School of law and
Diplomacy , Tufts University ,U.S.A., 1969

Ph.D. { Doctor of Philosophy (Politicalscience) , Brown University,
U.S.A.,1972 }

อาชีพ รับราชการ ตำแหน่งศาสตราจารย์ ระดับ 11 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประสบการณ์ - อนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2517

- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2534

- กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 211

- รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

61. ชื่อ นายวรพจน์ ณ นคร

วุฒិการศึกษา น.บ.

อาชีพ นักหนังสือพิมพ์

- ประสบการณ์ - กรรมการสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ปี 2531 – 2532
- กรรมการสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ปี 2532 – 2534

62. ชื่อ นายวรพจน์ วงศ์สง่า

วุฒิการศึกษา ภ.บ.

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2500
- ประธานสภาจังหวัดสกลนคร ปี 2522 – 2524

63. ชื่อ นายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์

วุฒิการศึกษา ปริญญาโทกฎหมาย ปริญญาโทการจัดการ

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2529 2531
- กรรมการ กรบ. จังหวัดเพชรบูรณ์
- สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ปี 2538
- ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงศึกษาธิการ

64. ชื่อ รองศาสตราจารย์วิสุทธิ โพธิ์แทน

วุฒิการศึกษา ร.บ. (เกียรตินิยม) , M.A. (AUSTRALIA)

อาชีพ รับราชการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ประสบการณ์ - รองประธานคณะกรรมการ (คนที่ 2) ของคณะกรรมการวิสามัญ
พิจารณาศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญ
- กรรมการปฏิรูปการเมือง (คปก.)
- คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2533 – 2536

65. ชื่อ นายวุฒิพงษ์ ฉายแสง

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ นักธุรกิจ

66. ชื่อ นายสงวน พงษ์มณี

วุฒิกการศึกษา ร.ม.

อาชีพ เกษตรกร

ประสบการณ์ - กรรมการ กรอ. จังหวัดลำพูน
- กรรมการหอการค้าจังหวัดลำพูน

67. ชื่อ นายสนั่น อินทรประเสริฐ

วุฒิกการศึกษา ปริญญาเอก

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - อธิบดีกรมพลศึกษา
- อนุกรรมการกฎหมาย สำนักงานข้าราชการครู
- อนุกรรมการข้าราชการพลเรือนเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยวินัยและอุทธรณ์
- รองเลขาธิการ ก.ค.

68. ชื่อ นายสมเกียรติ อ่อนวิมล

วุฒิกการศึกษา Ph.D. South Asia

อาชีพ สื่อมวลชน

ประสบการณ์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2515 - 2527

69. ชื่อ รองศาสตราจารย์สมคิด เลิศไพฑูรย์

วุฒิกการศึกษา น.บ., นบ.ท., ปริญญาโทและเอก กฎหมายมหาชน

อาชีพ รับราชการ

ประสบการณ์ - กรรมการวินัยร้อยโท
- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย
- กรรมการกระจายอำนาจของคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ

70. ชื่อ พันเอกสมคิด ศรีสังคม

วุฒิกการศึกษา น.ม.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - หัวหน้ากองนิติธรรมทหาร กระทรวงมหาดไทย
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 5 สมัย
- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2516 - 2517

71. ชื่อ ร้อยตรีสมนึก ชูวิเชียร

วุฒิมการศึกษ ร.ร.,น.ร.,ร.ม.(เกษตรนิคม)

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

72. ชื่อ นายสมรรค ศิริจันทร์

วุฒิมการศึกษ อ.ร.

อาชีพ หนายควม

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2522 – 2529

- รองประธานสภาผู้แทนราษฎร คนที่ 1 ปี 2526 – 2529

- กรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาและแก้ไขรัฐธรรมนูญ

- กรรมการวิสามัญร่างและแก้ไขรัฐธรรมนูญปี 2523 2524

73. ชื่อ นายสวัสดิ์ คำประกอบ

วุฒิมการศึกษ อ.บ.

อาชีพ หนายควม

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 15 สมัย

- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2521

- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2534

- รมว. และ รมช. หลายกระทรวง

74. ชื่อ พลตำรวจเอกสวัสดิ์ อมรวิวัฒน์

วุฒิมการศึกษ ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน

ปริญญาโทรัฐประศาสนศาสตร์ (M.P.A.) มหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐ

อเมริกา ปี 2507

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - อธิบดีกรมตำรวจ ปี 2534

- สมาชิกวุฒิสภา ปี 2535

- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2535

- ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย ปี 2536

75. ชื่อ นายสามารถ แก้วมีชัย

วุฒิการศึกษา ว.บ. (เกียรตินิยมดี)

อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ - คณะทำงานในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517
- สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเชียงราย ปี 2533 – 2538

76. ชื่อ นายสำรวย ชิมขวี

วุฒิการศึกษา ร.บ.

อาชีพ ค้าขาย เกษตรกร

77. ชื่อ ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอกรัฐศาสตร์

อาชีพ รับราชการ

ประสบการณ์ - คณะกรรมการการเลือกตั้งรัฐธรรมนูญในปี 2534
- กรรมการ ปปป.
- กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ
- กรรมการปฏิรูประบบราชการ
คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ปี 2524 – 2531

78. ชื่อ นายสุทธินันท์ จันทร์ระ

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ - ทนายความ
- จัดรายการวิทยุ
- เขวาชนดิเด่นแห่งชาติ ปี 2519

79. ชื่อ นายสุนทร ทิพย์มณี

วุฒิการศึกษา ร.บ., สด.บ., น.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัด

80. ชื่อ นางสาวสุณี ไชยรส

วุฒิการศึกษา ศ.บ.

อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาจังหวัดหนองบัวลำภู
 - ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู
 - เลขานุการชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

81. ชื่อ นายสุบิน ดินไชย

วุฒิการศึกษา น.บ., ปริญญาโททางรัฐศาสตร์

อาชีพ รับจ้าง

ประสบการณ์ - สมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช 3 สมัย
 - รองประธานสภาเทศบาลเมือง นครศรีธรรมราช

82. ชื่อ นาวาโทสุรินทร์ แสงสนิท

วุฒิการศึกษา ปริญญาตรีโรงเรียนนายเรือ ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยพลริดา

อาชีพ ทั้ราชการรำนานู

ประสบการณ์ - ผู้เชี่ยวชาญในองค์การสหประชาชาติ
 - กรรมการที่ปรึกษาในสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ

83. ชื่อ นายเสรี สุวรรณภานนท์

วุฒิการศึกษา น.บ. นบ.ท.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ เป็นผู้แทนของสภาพนายความในการร่างกฎหมายหลายฉบับ

84. ชื่อ นายเหม สุไลมาน

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

ประสบการณ์ - สมาชิกวุฒิสภา ปี 2518 - 2522 - 2528
 - สมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ปี 2519
 - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2520 - 2522

85. ชื่อ นายเหลือ พันธุ์ฤกษ์

วุฒิการศึกษา น.บ.

อาชีพ ทนายความ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2495 2500 2512 2522
 - ประธานสภาจังหวัดสุรินทร์
 - เทศมนตรีเทศบาลเมืองสุรินทร์

86. ชื่อ นางองอาจ หล้าอุบล

วุฒิการศึกษา วศ.บ.

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ - ประธานหอการค้าจังหวัดชัยนาท
 - กรรมการสวัสดิการสังคมจังหวัดชัยนาท

87. ชื่อ นายอนันต์ บุรณานิช

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอกรัฐประศาสนศาสตร์

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2518 - 2519 2522 - 2526
 - ที่ปรึกษาประธานสภาเกษตรกรแห่งชาติ
 - เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 - หัวหน้าพรรคเกษตรเสรี

88. ชื่อ นายพนันต์ ผลทำเนนย

วุฒิการศึกษา กศ.บ.

อาชีพ เกษตรกร

- ประสบการณ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาตำบลวังยาง

89. ชื่อ นายณวัฒน์ เมตตาริภานนท์

วุฒิการศึกษา ศศ.บ.(รัฐศาสตร์)

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์ - ตัวแทนองค์กรกลางการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดยโสธร
 เลขานุการรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

90. ชื่อ ศาสตราจารย์อมร รักษาศักดิ์

วุฒิการศึกษา ร.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , วปอ.

M.A. U.S.A. (รัฐศาสตร์)

Ph.D. U.S.A. (รัฐศาสตร์)

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - สมาชิกวุฒิสภา ปี 2526 – 2532

- กรรมการวิสามัญพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญ
- ราชบัณฑิตในสาขารัฐธรรมนูญ

91. ชื่อ นายอานันท์ ปันยารชุน

วุฒิการศึกษา ปริญญาตรีทางกฎหมาย (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ นายกรัฐมนตรี ปี 2535

- ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปี 2519
- ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- ประธานกรรมการมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

92. ชื่อ ร้อยตรีอำนาจ ไทยานนท์

วุฒิการศึกษา ร.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด

93. ชื่อ นายอำนาจ นาครัชตะอมร

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท

อาชีพ นักธุรกิจ

ประสบการณ์ อาจารย์พิเศษโครงการปริญญาโทสำหรับผู้บริหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

94. ชื่อ นาวาอากาศตรีประสงค์ คุ้มศิริ

วุฒิการศึกษา Master of Science (Management) มหาวิทยาลัยโคโลราโด

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ปี 2523 – 2529

- เลขาธิการนาถกรรัฐมนตรี (พลเอกเปรม ติณสูลานนท์)
- วุฒิสมาชิก 8 ปี 2524 – 2531

- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2535 - 2538
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ 2535 - 2537
- ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์แนวหน้า

95. ชื่อ พันเอก(พิเศษ) อุดม ทวีวัฒน์

วุฒิการศึกษา อ.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2519 2522
 - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2521 2522
 - สมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ปี 2520
 - สมาชิกวุฒิสภา ปี 2535
 - กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2521
 - รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ปี 2519 2522

96. ชื่อ นายอุดร กามา

วุฒิการศึกษา ศศ.บ. (การพัฒนาชุมชน)

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์
- สมาชิกสภาจังหวัดยะลา ปี 2533 - 2538

97. ชื่อ นางสาวอุทัยวรรณ ดำรงกิจการวงศ์

วุฒิการศึกษา ค.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาชีพ นักธุรกิจ

- ประสบการณ์
- ผู้แทน กวอ. จังหวัดภูเก็ต ภาคอุตสาหกรรม
 - นายกสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนสตรีภูเก็ต ปี 2532 - 2534
 - อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ ปี 2532
 - กรรมการอบรมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - กรรมการมูลนิธิ A.F.S. ภูเก็ต

98. ชื่อ นายเอก วรรณทอง

วุฒิการศึกษา กศ.บ.

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

- ประสบการณ์
- ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศจังหวัดจันทบุรี
 - ผู้ตรวจราชการกรมสามัญศึกษา

- นายกศโมศร โฉมอินทร์

99. ชื่อ นายเอก สิทธิประศาสน์

วุฒิการศึกษา ร.ท.,ร.ม., ตรีปริญญาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ (วิชาประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ประสบการณ์ - ข้าราชการกรมการปกครอง

ผู้ดำรงราชการจังหวัดอุดรธานีและนครศรีธรรมราช

- ปลัดกระทรวงมหาดไทย

- ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

- รมช.กระทรวงมหาดไทย ปี 2535

ประวัติผู้เขียน

นางสาวรุ่งนภา บรรยงเกษมสุข เกิดวันที่ 122 เมษายน พ.ศ. 2519 ที่จังหวัดกรุงเทพฯ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2539 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2540

